

*Килівник О.В., методистка НМЛ
виховання, соціальної і
здоров'язберезжувальної освіти кафедри
методики викладання і змісту освіти*

Особливості організації освітньої діяльності в закладах позашкільної освіти у 2022/2022 навчальному році

(інформаційно-методичні матеріали до початку 2021/2022 року)

На сучасному етапі розвитку суспільства позашкільна освіта України продовжує бути однією з складових системи освіти, метою якої є здатність задовольняти різноманітні творчі, пізнавальні, дозвільні потреби, сприяти становленню творчої особистості та її соціалізації.

Особливо актуальною зараз є модернізація системи позашкільної освіти. Вона спрямована на забезпечення якості освітнього процесу відповідно до новітніх досягнень науки, культури й соціальної практики.

Головною метою реформ в позашкільній освіті є високоякісна, доступна система позашкільної освіти, розширення функцій закладу позашкільної освіти в адміністративно-територіальній одиниці як центру освітньої, соціокультурної та громадянської діяльності. Перспективним курсом розвитку в Стратегії розвитку позашкільної освіти позашкільної освіти в сучасних умовах визначено:

- підвищення якості і доступності позашкільної освіти;
- значущості позашкільної освіти для людини, держави, суспільства;
- навчання впродовж життя у закладах позашкільної освіти;
- інтеграція позашкільля України у міжнародний освітній простір.

Відповідно до сучасного спрямування, основних завдань позашкільної освіти важливістю набуває модель організації освітньої діяльності закладу позашкільної освіти. Побудувати цю модель допоможе **освітня програма**. Це обов'язковий документ, передбачений Законом України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту».

Наказом Міністерства освіти і науки України від 5 січня 2021 р. № 17 затверджено Типову освітню програму закладу позашкільної освіти. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-zakladu-pozashkilnoyi-osviti> .

Типова освітня програма закладу позашкільної освіти містить єдиний комплекс освітніх компонентів, спланованих і організованих закладом позашкільної освіти для досягнення вихованцями, учнями і слухачами результатів навчання (набуття компетентностей), визначає організацію освітнього процесу у закладі позашкільної освіти з урахуванням

особливостей соціально-економічного розвитку регіону, інтересів здобувачів позашкільної освіти.

Згідно ст. 16 Закону України «Про позашкільну освіту», ст. 21 Закону України «Про освіту» заклади позашкільної освіти та заклади спеціалізованої освіти (мистецького, спортивного, військового чи наукового спрямування) можуть використовувати типові освітні програми або розробляти власні освітні програми на основі типових освітніх програм. Тобто, заклади освіти, які надають позашкільну освіту, можуть здійснювати освітню діяльність за власними освітніми програмами, у тому числі наскрізними, або типовими освітніми програмами, що затверджуються центральними органами виконавчої влади, до сфери управління яких належать відповідні заклади освіти.

Розробка освітньої програми закладу позашкільної освіти здійснюється відповідно до таких документів, а саме:

- Закон України «Про освіту» (стаття 33, 64);
- Закон України «Про позашкільну освіту» (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2704 - VIII від 25.04.2019р.), ст. 16;
- Закон України «Про повну загальну середню освіту» (ст. 10 п.1);
- Наказ МОН «Про затвердження Типової освітньої програми закладу позашкільної освіти» від 5 січня 2021 р. № 17.

Освітня програма закладу позашкільної освіти розробляється з урахуванням особливостей соціально-економічного розвитку регіону, інтересів вихованців, учнів і слухачів, потреб сім'ї, запитів інших закладів освіти, молодіжних і дитячих громадських об'єднань, має передбачати освітні компоненти для вільного вибору здобувачів освіти.

Важливо пам'ятати, що у власній освітній програмі мають бути враховані структурні компоненти типової освітньої програми.

Рекомендовані складові освітньої програми закладу:

- загальні положення;
- вимоги до здобувачів позашкільної освіти, які можуть розпочати навчання за цією програмою;
- перелік освітніх компонентів та їх логічну послідовність;
- загальний обсяг навчального навантаження;
- очікувані результати навчання здобувачів позашкільної освіти.

Загальні положення освітньої програми закладу позашкільної освіти можуть містити місію, візію та ключові цінності закладу позашкільної освіти; мету і завдання освітньої програми; стратегічні пріоритети; основні принципи програми.

Вимоги до осіб, які можуть розпочати навчання за освітньою програмою визначаються рівнем творчого об'єднання закладу позашкільної освіти (початковий, основний, вищий), відображаються в навчальних програмах з позашкільної освіти. У розділі може визначатися рекомендований вік здобувачів освіти, залежно від напрямку позашкільної освіти певні вимоги до вступу (стан здоров'я, володіння певними навичками, компетентностями), тощо.

Освітніми компонентами освітньої програми закладу позашкільної освіти є навчальні програми за напрямами та профілем позашкільної освіти, інші компоненти для вільного вибору здобувачів освіти, сплановані і організовані для досягнення визначених результатів навчання.

Навчальна програма з позашкільної освіти – це документ, що визначає мету, завдання, зміст діяльності творчого колективу за визначеним напрямом позашкільної освіти, обсяг, порядок, способи організації освітньої діяльності та вимоги до її результатів.

За класифікацією програми поділяються на такі види:

- типова – це програма, яка затверджується МОН України та рекомендується до використання в тій чи іншій галузі або напрямку діяльності;

- модифікована (адаптована) – це програма змінена з урахуванням особливостей організації, формування вікових та різнорівневих груп дітей, режиму та параметрів здійснення освітньої діяльності, нестандартністю індивідуальних результатів навчання та виховання;

- експериментальна – це програма, метою якої є вирішення певного практичного завдання, пов'язаного з подоланням труднощів у освітньому процесі чи постановкою більш складних завдань. Така програма стосовно типової програми може передбачати зміни у змісті і щодо методів навчання. Як правило, такі програми найчастіше застосовують у закладах освіти, що мають статус експериментального (регіонального чи всеукраїнського рівня). Порядок розроблення та впровадження експериментальних навчальних програм визначається Положенням про експериментальний навчальний заклад;

- авторська програма – це спроектований автором або авторським колективом на основі власної методичної концепції освітній процес, який спрямований на оновлення змісту та якості позашкільної освіти з урахуванням рівнів класифікації гуртків (початковий, основний, вищий), зміст та засоби реалізації такої програми мають відрізнятися новизною та актуальністю.

Освітній процес у закладі позашкільної освіти здійснюється за типовими навчальними планами і програмами, що затверджуються центральними органами виконавчої влади, що забезпечують формування та реалізують державну політику у відповідній сфері, а також за навчальними планами і програмами, затвердженими відповідними місцевими органами виконавчої влади.

Типові навчальні програми з позашкільної освіти – затверджені Міністерством освіти і науки України, мають гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» та схвалені до використання в закладах позашкільної освіти. Термін дії такого грифу становить 5 років.

Типові навчальні програми, розміщено на офіційному веб-сайті Інституту модернізації змісту освіти <https://imzo.gov.ua/osvita/pozashkilna-osvita-ta-vihovna-robota/navchalni-programi/> та сайтах державних центрів позашкільної освіти: Національного еколого-натуралістичного центру учнівської молоді <https://nenc.gov.ua/>, Національного центру «Мала академія наук України» <http://man.gov.ua/ua>, Українського державного центру національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді <http://ukrjuntur.org.ua/>, Українського державного центру позашкільної освіти http://udcpo.com.ua/metod_work/.

Також, з метою забезпечення освітнього процесу заклади позашкільної освіти мають право використовувати самостійно розроблені навчальні програми з позашкільної освіти, які схвалюються педагогічною радою закладу позашкільної освіти, іншого суб'єкта освітньої діяльності (у разі наявності педагогічної ради) та затверджуються керівником закладу позашкільної освіти, керівником іншого суб'єкта освітньої діяльності або уповноваженою керівником особою.

Навчальні програми з позашкільної освіти розробляються із врахуванням положень законів України «Про освіту», «Про позашкільну освіту» та відповідно до Положення про позашкільний навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 травня 2001 року № 433, Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи в позашкільних навчальних закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11 серпня 2004 року № 651, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 20 серпня 2004 року за № 1036/9635, типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України. Програми мають реалізувати компетентнісний підхід, який може поєднуватися з діяльнісним та особистісно-орієнтованим.

Укладаючи програми з позашкільної освіти, рекомендовано враховувати те, що навчальний матеріал повинен відповідати віковим

особливостям дітей та передбачати організацію освітнього процесу в гуртках та інших творчих об'єднаннях відповідно до їх класифікації за рівнями, визначеними Положенням про заклад позашкільної освіти та узгоджуватися із Типовими навчальними планами для організації освітнього процесу в закладах позашкільної освіти, затвердженими наказом МОН України від 22.07.2008 № 676. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0676290-08#Text> .

Вимоги до змісту та оформлення навчальних програм з позашкільної освіти визначені в листі ДНУ «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти» № 14.1/10-1685 від 05 червня 2013 року. Режим доступу: http://osvita.ua/legislation/pozashk_osv/36878/ .

Освітньою програмою має бути передбачена реалізація права на позашкільну освіту. Тому, освітні програми можуть мати корекційно-розвитковий складник для осіб з особливими освітніми потребами, які мають бажання отримати позашкільну освіту.

Загальний обсяг навчального навантаження визначається напрямом позашкільної освіти та рівнем творчого об'єднання, допустимим навантаженням для різних вікових категорій та відображається в навчальних планах і програмах.

Обсяг навчального навантаження для творчих об'єднань закладів позашкільної освіти визначаються на основі типових навчальних планів, затверджених Міністерством освіти і науки України, або навчальних планів, затверджених відповідним місцевим органом виконавчої влади, з урахуванням мережі творчих об'єднань, що діють у закладі позашкільної освіти, та кількості груп у них, років навчання, тижневого навантаження педагогічних працівників, структури навчального року.

Очікувані результати навчання здобувачів позашкільної освіти відображаються в навчальних програмах з позашкільної освіти, які конкретизують очікуваний результат навчання як формування компетентностей.

Розпочинаючи роботу над розробленням освітньої програми у закладі позашкільної освіти рекомендовано створення *робочої групи*. До складу робочої групи входять: директор, заступники директора, заступники директора закладу, завідувачі відділами, методисти, практичний психолог, педагогічні працівники (керівники гуртків), представники учнівського та батьківського самоврядування, наукові працівники, які співпрацюють із закладом, тощо.

Алгоритм розробки освітньої програми закладу позашкільної освіти передбачає три етапи.

I етап (підготовчий) – моніторинг освітньої діяльності. Щоб оцінити стан справ за всіма аспектами освітньої діяльності закладу, робоча група вивчає нормативну базу документацію закладу та, за наявності, результати самооцінювання закладу позашкільної освіти, проводить опитування, спостереження.

II етап (основний) – написання освітньої програми, її затвердження та реалізація.

Інформація, отримана у процесі підготовчого етапу дає можливість обирати шлях, за яким розроблятиметься освітня програма. При проектуванні освітньої програми повинно бути вказано зв'язок освітньої програми з місією та програмою розвитку закладу позашкільної освіти.

Основні вимоги до освітніх програм закладу позашкільної освіти (за Биковською О.В.):

- *вимоги до структури*: чітка, логічна структура освітньої програми;
- *вимоги до змісту*: зміст освітньої програми стосується освітнього процесу (навчання, виховання, розвиток, соціалізація), досягнення здобувачами освіти результатів навчання (набуття компетентностей); чинна термінологія (заклад позашкільної освіти; вихованці, учні, слухачі/здобувачі позашкільної освіти; компетентності - пізнавальна, практична, творча, соціальна тощо);

- *вимоги до затвердження*: типова освітня програма - не потребує затвердження; власна освітня програма - схвалюється педагогічною радою закладу позашкільної освіти та затверджується керівником закладу.

Після розроблення проекту освітня програма обговорюється та схвалюється педагогічною радою й затверджується наказом керівника закладу, після чого документ оприлюднюють на сайті закладу.

Освітня програма це документ, що визначає тільки зміст освіти та технології реалізації змісту, тому не дублює Статут, програму розвитку, також не повинна перевантажуватись теоретичними та дослідницькими матеріалами.

На основі освітньої програми заклад позашкільної освіти складає та затверджує річний план роботи закладу та навчальний план закладу, які конкретизують організацію освітнього процесу.

Варто пам'ятати, що освітня програма передбачає моделювання курсу у вигляді керованого освітнього процесу на певний проміжок часу. Заклад позашкільної освіти самостійно вирішує термін дії освітньої програми – на 5 років, 3 роки чи 1 рік. При умові довгострокової реалізації освітньої програми заклади позашкільної освіти можуть щорічно затверджувати додатки до даної програми.

III етап (заключний) – контроль за реалізацією освітньої програми, підбиття підсумків її реалізації та внесення змін. Даний етап передбачає моніторинг і вдосконалення програми в процесі її реалізації.

Інформація, отримана під час моніторингу за реалізацією освітньої програми дає розуміння щодо її збалансованості та реалістичності. Це може стати підґрунтям для внесення змін до стратегії розвитку закладу позашкільної освіти, визначення шляхів удосконалення освітньої діяльності закладу позашкільної освіти.

Освітня програма допоможе педагогічному колективу виявити й обґрунтувати особливості організації освітнього процесу в цілому, визначити зміст освіти з урахуванням побажань громади.

Міністерством освіти і науки України передбачається, що освітня програма сприятиме розвитку закладів позашкільної освіти та підвищенню якості позашкільної освіти.